

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

קניית מערת המכפלה (בראשית כ"ג, ג' - כ')

בפרשת 'חיי שרה' (כ"ג, ג' - כ') מופיעה פרשת קניית מערת המכפלה. ונראה שישנה חשיבות מיוחדת במקרה שקונים קרקע לשם אחוזת קבר, בכדי שהקנייה תהיה לעולם, ללא אפשרות מצד המוכר או אחרים לבטל את העסקה בזמן מן הזמנים. ישנם מספר גורמים שיש בכוחם לגרום לביטול העסקה בזמן מן הזמנים: המוכר עצמו, בני עמו שהקבר נמצא בתוכם, או עם אחר שטוען בעלות על המקום. הטענות שיכולות לעלות לגבי תוקף העסקה יכולות להיות, אם יש ספק בהסכמה מלאה לביצוע העסקה מצד כל הגורמים הקשורים לעסקה, או שיטענו שהיתה כאן אונאה ואין תוקף לעסקה. ולכן יש לעקוב אחר פרטי העסקה עד לסיומה המוצלח עד היום.

שלבי העסקה - להלן נפרט את השלבים השונים של העסקה: **שלב א' (פסוקים ג' - ז')** - אברהם פונה אל בני חת שיתנו לו **אחוזת קבר**, ובני חת מאשרים לו לקבור את מתו, באחד מקבריהם. ולמרות שלא מסכימים למלא את בקשתו בצורה מדויקת, כי ביקש **'אחוזת קבר'**, והם רק הסכימו שיקבור את שרה באחד מהקברים שלהם, בכל זאת **נראה**, שמבחינת אברהם, הסתיים השלב הראשון בהצלחה, שהרי בסיום השלב הזה הוא משתחוה לעם הארץ לבני חת, כתודה על הסכמתם. **ויש להבין**, במה הצליחה תוכניתו. **ועוד יש להבין**, שהרי אברהם רצה דווקא את מערת המכפלה של עפרון, ומדוע אינו פונה אליו בתחילה. **ועוד**, מדוע אברהם לא מציע להם תשלום כפי שמציע אח"כ לעפרון. **ועוד יש להבין**, אברהם משתחוה - **'לעם הארץ לבני חת'**, מי הם אלו - **'עם הארץ'**, ומה פירוש הביטוי - **'לעם הארץ לבני חת'**.

רעיון א' - אברהם רצה מלכתחילה דווקא את מערת המכפלה, וכמובא **'ב'פרקי דרבי אליעזר'** (פרק ל"ה): "ורץ להביא בן בקר וברח מלפניו בן הבקר ונכנס למערת המכפלה ומצא שם אדם הראשון... לפיכך חמד המערה לאחוזת קבר". ולשם כך, היה צריך לקבל את הסכמת עפרון. אך גם אם עפרון היה מסכים, נראה שבני חת, היו יכולים להביע התנגדות למכירה. וגם אם בני חת היו מסכימים, לא בהכרח היו מסכימים להופכה לאחוזת קבר. והדרך להבטיח ראיות לביצוע העסקה, היתה על ידי עדים ועדיף מה שיותר.

ונראה לומר, שבכדי לפתור את הקשיים הללו נהג אברהם בדרך הזו. הוא לא היה יכול לפנות ישירות לעפרון, כי אם עפרון היה מסרב, היתה העסקה מתבטלת מיד, וגם אם היה מסכים מבלי לשאול קודם את בני חת, היתה סבירות שהיו מסרבים. לכן פנה קודם לבני חת וביקש מהם שיתנו לו **'אחוזת קבר'**. **עוד נראה לומר**, שאברהם לא הציע להם תשלום, כי אם אחד מהם היה מסכים למכור לו אחוזת קבר תמורת התשלום, לא היה נעים לו לסרב ולפנות אל עפרון, ולכן לא הציע להם תשלום. ואכן לא הסכימו לתת לו **'אחוזת קבר'** במתנה, אלא רק לקבור את שרה באחד מהקברים שלהם. ובה מסתיים השלב הראשון בהצלחה, כאשר הם מסכימים שיקבור את שרה בתוכם, ולא יוכלו יותר להביע התנגדות לעצם הקבורה בתוכם. ולכן משתחוה לעם הארץ לבני חת כאות תודה על הסכמתם.

'לעם הארץ לבני חת' - ה'רש"ר הירש' מסביר ש'עם הארץ' הכוונה **לזקני בני חת**, המוסמכים לענין, ופירוש הביטוי כולו - **לזקני העם של בני חת**, ומביא לסיוע מפרשת 'קדושים': **"עם הארץ ירגמהו באבן"** (ויקרא כ', ב') ומפרש שהכוונה לזקני העדה. אך יש **קצת קושי** בזה: א. כי גם שם לרוב המפרשים הכוונה להמון העם. ב. אברהם דן בענין רק עם - **'בני חת'**, ולא מוזכרים - **'עם הארץ'**, ומדוע כאן כאשר הוא משתחוה להם הם מוזכרים. ג. אם **'עם הארץ'** הם המוסמכים לדבר, מדוע לא דיבר אתם מיד בהתחלה?

רעיון ב' - נראה לפרש את הביטוי - **'עם הארץ'** כפי שרוב הפרשנים מסבירים בפרשת 'קדושים' שהכוונה **להמון העם**, וכוונת הביטוי - **'לעם הארץ לבני חת'** שאברהם השתחוה גם **'לעם הארץ'** וגם **'לבני חת'**. **ויש לשאול**, לאיזה עם הכוונה בביטוי - **'עם הארץ'**, כי אם הכוונה **לעם החתי**, אז הם כלולים בביטוי - **'בני חת'**. **ונראה שישנן שתי אפשרויות** לבאר את הדבר:

א. שכאשר הוא דיבר עם - **'בני חת'** הוא לא דיבר עם סתם קבוצת אנשים השייכים לעם החתי, כי אין זה בסמכותם, ואינם יכולים לומר בצורה כללית - **'איש ממנו את קברו לא יכלה ממך'**. אלא, שמלכתחילה דיבר עם קבוצת האנשים המוסמכים לדבר בשם העם החתי, ואילו הביטוי - **'עם הארץ'** מתאר את שאר האנשים מבני העם החתי. ולכן בתחילה הוא נושא ונותן רק עם - **'בני חת'**, בפני שאר האנשים שגם הם היו נוכחים במקום. ולאחר שהם מביעים את הסכמת כל העם לאפשר לו לקבור את מתו, הוא משתחוה גם **'לעם הארץ'** שבוודאי גם הם הסכימו ולא עוררו כל התנגדות לדבר, וגם **'לבני חת'** שהם הנציגים שלהם שערכו אתו את המשא ומתן.

ב. **אפשרות נוספת**, שבאירוע כזה בו נפטרת אשתו של אברהם אבינו שהיה מקובל - **'כנשיא אלוקים'**, באו גם משאר עמי כנען ששכנו בארץ לחלוק להם כבוד, והיו נוכחים בשעת המשא ומתן. ובה שהיא משתחוה גם לפני - **'עם הארץ'** הוא כאילו משתף אותם בהסכמה למשא ומתן. **כי יתכן**, והוא צריך גם את ההסכמה של בני העמים האחרים היושבים בארץ ישראל כולה, שאולי יכולים להתנגד לכך, שעם מסוים יתן מנחלתו לאדם שאינו מיושבי הארץ. **וגם יתכן**, שזקוק להם, בכדי שבמקרה ובני חת יכחישו את הקנייה, יהיו בני עמים אחרים מיושבי הארץ שיוכלו להעיד על קיומה התקין. ולאחר שבני חת הסכימו לעצם הקבורה, כעת יוכל לבקש מהם לפנות אל עפרון שימכור לו את מערת המכפלה לאחוזת קבר, ויהיה להם קשה לסרב לאחר הסכמת לעצם הקבורה.

שלב ב' (פסוקים ח' - י"ב) - **בשלב השני** פונה אליהם לבקש **מעפרון בן צחר** שיתן לו את מערת המכפלה בכסף מלא. התורה מספרת **שעפרון יושב בתוך בני חת**, ועפרון החתי בתשובתו מציע לאברהם יותר ממה שביקש, גם את השדה וגם את המערה, אך הוא מעוניין לתת אותם במתנה ולא בתשלום, ומציין שנותן אותם - **'לעניי בני עמי'**. גם שלב זה מסתיים בזה, שמשתחוה - **'לפני עם הארץ'**.

ויש להבין: א. מדוע גם בשלב זה אינו פונה ישירות לעפרון, אלא מבקש מהם שיפנו אליו. ב. מדוע מודגש בפסוק ט' - **'אשר לו'**, ברור שאם הוא מבקש שימכור לו אותה, אז היא שייכת לו. ג. מדוע מדגיש שהמערה נמצאת: **"בקצה שדהו"**. ד. מדוע בפסוק ט' מופיעה כפילות שבתחילת הפסוק הוא אומר - **'ויתן לי'**, ובסוף הפסוק הוא שוב אומר - **'בכסף מלא יתננה לי'**, ומדוע מציין - **'בתוכם'** שנראה כמיותר. ה. מדוע מודגש בפסוק י' שעפרון יושב בתוך בני חת. ו. מי היא הקבוצה השלישית הזו, המוזכרת כאן - **'כל באי שער עירו'**. ז. עפרון עונה לאברהם - **'באזני בני חת לכל באי שער עירו'**. מדוע מודגש שעפרון עונה לאברהם **באזני בני חת**. ח. מדוע עפרון מוכן לתת לאברהם את המערה במתנה, הרי בהמשך רואים שהיה חמדן, ומלבד המערה מציע גם את השדה. ט. בפסוק י"א ישנה כפילות: **"השדה נתתי לך"**, והמערה אשר בו **לך נתתיה**, לעיני בני עמי **נתתיה לך**. י. מדוע בסוף השלב השני הוא משתחוה - **'לפני עם הארץ'**, ולא לעפרון, וגם 'בני חת' לא מוזכרים כאן. ומדוע כאן נאמר - **'לפני עם הארץ'**, ובסוף השלב הראשון - **'לעם הארץ'**.

רעיון ג' - עפרון בן צחר לא היה חתי - כדי שנוכל להבין את התמיהות שהעלינו, **אולי** מותר להעלות השערה, שעפרון בן צחר לא היה בתחילה מבני העם החתי, אלא שהשדה שלו היתה בין הקרקעות של העם החתי. **והסיבה העיקרית** להיתכנות אפשרות זו היא, שבתחילה בפסוק ח' הוא נקרא - **'עפרון בן צחר'** ורק בפסוק י' הוא נקרא - **'עפרון החתי'**, וזאת לאחר משפט תמוה המופיע בתחילת פסוק י" - **'ועפרון ישב בתוך בני חת'**, ולא ברור מה הוא בא לומר, כי מסדר הדברים מובן מאליו שהוא יושב בתוך בני חת. ומביא **'רש"י'**: "אותו היום מנוהו שוטר עליהם, מפני חשיבותו של אברהם שהיה צריך לו עלה לגדולה". וצורת דרשה זו מופיעה גם לגבי לוט: "ולוט ישב בשער סדם" (בראשית י"ט, א'), ומביא **'רש"י'**: "אותו היום מינוהו שופט (ב"ר)". ולגבי לוט שנאמר - 'ישב בשער סדם' וידוע שהדיינים היו יושבים בשער העיר, ניתן להבין שאותו יום מינוהו לדיין. אך לגבי עפרון, מה המקור שמינו אותו לשוטר? **ואולי**, ניתן לדרוש אחרת, שהכתוב - **'ועפרון ישב בתוך בני חת'** מלמד, שבגלל חשיבותו של אברהם שהיה צריך לו, הסכימו לקבלו לאחד מבני העם החתי, שיחשב ששרה קבורה בתוך העם החתי. ולפי השערה זו, נסביר את התמיהות שהעלינו לעיל:

א. בשלב השני מבקש מהם שיפנו אל עפרון, כי אם היה פונה ישירות, יתכן ובני חת היו מסרבים לאפשר לו למכור את המערה לאברהם, כי המערה נמצאת בתוך השטח שלהם, וזכותם להתנגד. אך אם הם יבקשו מעפרון, אז כבר בטלה זכותם להתנגד לעסקה.
ב. וכדי להקל מעליהם את הקושי לתת את הסכמתם, הוא מדגיש - **'אשר לו'**, שהשדה שייכת לו ולא לעם החתי, ואין לכם סיבה להתנגד שימכור לי, למרות שגם אני לא מהעם החתי, כי לא נגרע דבר מהשטח שלכם.
ג. ומוסיף - **'אשר בקצה שדהו'** להמעיט את חשיבות המקום.

ד. **נראה לומר**, שישנן כאן שתי בקשות, **האחת** מעפרון שישכים למכור את המערה, ולכן - **'ויתן לי את מערת המכפלה'**. והשנייה מבני חת שישכימו למכירה, למרות שהמערה של עפרון נמצאת - **'בתוכם'**, ולכן מוסיף - **'בכסף מלא יתננה לי בתוכם לאחוזת קבר'**. כי בזה אולי לא יתנגדו לעסקה, כי הוא מעלה את הערך של כל הקרקעות שלהם. ולמרות שמבקש שהמקום יהפוך **לאחוזת קבר**, הם יסכימו לדבר, ובמיוחד שהמערה הנמצאת בקצה השדה, אין לה ערך גדול.

ה. הם משתכנעים בכדאיות העסקה, אלא חוששים, שהדבר יגרום לערעורים מצד חלק מבני העם החתי, ולכן מחליטים לצרף אותו לעם שלהם. ולכן דווקא כאן בפסוק י' נאמר: **'ועפרון יושב בתוך בני חת'**, ומיד אח"כ כבר מוגדר כחתי - **'ויען עפרון החתי'**.

ו. **'כל באי שער עירו'** - נראה לומר שהכוונה **לסוחרים** שבאים מחוץ לעיר, ועיקר המקח וממכר היה נעשה בשער העיר. ומכיוון שאנו נמצאים בהליך של עסקת קרקעות, רוצה עפרון שגם הסוחרים השונים הפוקדים את שער עירו יהיו מודעים לעסקה המתקמת.

ז. **רעיון ד' - באזני בני חת'** - עפרון נמצא בדילמה, **מצד אחד**, רוצה לבקש סכום גבוה, כדי שבני חת יבינו את הרווח שיכול לצאת להם מעסקה זו, ולא יעוררו על הדבר. **מצד שני**, הסוחרים יראו שדורש תשלום גבוה וימנעו מלעשות אתו עסקים. **לכן**, כלפיהם צריך להיראות כאדם נדיב שנותן מתנות חינם, ואז כולם ירצו לעשות אתו עסקים. ולכן יש לחלק את דבריו לשניים, ביחס לבני חת: **'ויען עפרון החתי את אברהם באזני בני חת'**, ואומר **באזניהם**, בכדי שהסוחרים לא ישמעו, שמוכן למכור את המערה רק תמורת ארבע מאות שקל כסף. ונראה, שעפרון רצה שגם אברהם ישמע את רצונו הכספי, שהרי נאמר - **'ויען... את אברהם'**.

ח. **'לכל באי שער עירו לאמר. לא אדני שמעני השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתיה'** - את נכוונותו לתת במתנה הוא אומר בקול במטרה **שהסוחרים** ישמעו את נדיבות לבו, אך זו רק אמירה בלי כוונת ביצוע. והמילה - **'לאמר'** לכאורה מיותרת, **ואולי**, באה ללמד, שמה שאמר לסוחרים זה רק בגדר **'אמירה'**, אך לא מתכוון לבצע זאת ולתת במתנה, אלא לדרוש סכום הגון תמורת העסקה.

ט. **'השדה נתתי לך'**, והמערה אשר בו **לך נתתיה**, לעיני בני עמי **נתתיה לך'** - כל הפירוט הנרחב הזה, להראות את גודל נדיבותו. והוא מתחיל עם הנדיבות הגדולה, בה הוא מוכן לתת במתנה אף את השדה. ולהגדיל את נדיבותו מוסיף שנותן לו גם את המערה, למרות שהיא כלולה בתוך השדה, וכך יכול להראות שנותן מתנה כפולה. אח"כ מוסיף ואומר - **'לעיני בני עמי נתתיה לך'**, שאת המתנה אני נותן לעיני בני עמי, וממילא זו מתנה שאיני יכול לחזור ממנה. **ועוד**, שאם הם שומעים ולא מערערים, הרי הם מסכימים.

י. **'וישתחו אברהם לפני עם הארץ'** - אברהם השתחוה **'לפני עם הארץ'**, בניגוד לסוף השלב הראשון שהשתחוה - **'לעם הארץ לבני חת'**. ונראה, שאברהם משתחוה לעפרון כאות תודה על הנכוונות לתת את השדה והמערה. ועושה זאת בפני עם הארץ, כי בזה מודעים להסכמה שבין עפרון לאברהם לביצוע העסקה, ויש בזה משום חיזוק לקיום העסקה, ועכשיו יהיה קשה לעפרון לחזור בו מהסכמתו.

ועוד נראה, שאברהם מודע להבדל בין מה שאמר עפרון באזני בני חת, לבין מה שאמר לכל באי שער עירו, ואברהם לא רוצה לקלקל לעפרון, לכן משתחוה לעפרון בפני עם הארץ, ולא לפני בני חת שידועים את האמת, ומבטא בפניהם את תודתו לעפרון. ומשתחוה לא רק בפני הסוחרים אלא בפני כל עם הארץ, כי יש לו גם אינטרס אישי בדבר, שכל עם הארץ יהיה מודע להסכם קניית מערת המכפלה.

שלב ג' (פסוקים י"ג - ט"ז) - **'וידבר אל עפרון באזני עם הארץ'** - בשלב זה פונה אברהם אל עפרון **באזני עם הארץ**, ומבקש לשלם עבור הקנייה, ומודגש שאומר זאת באופן שכולם ישמעו את בקשתו, גם בשביל שעפרון יוכל להתהדר בנדיבותו, וגם שכולם ידעו שאברהם שילם בכסף מלא עבור המערה.

'ויען עפרון את אברהם לאמר לו. אדני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף' - לאחר שאברהם הציע לשלם עבור הקנייה, עפרון מסכים, ומציע סכום גדול של ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר. הסכום הגדול הזה עפרון לא אומר בקול בפני כל עם הארץ, בכדי לא לעורר אצלם תמיהות. ואברהם משלם לו את הסכום - **'אשר דבר באזני בני חת'**, ובוזה מסתיימת עסקת הקנייה מעפרון.

'וישקל אברהם לעפרון את הכסף אשר דבר באזני בני חת' - את הכסף נותן לעפרון, מבלי שמצוין שעשה זאת בפני עם הארץ, כי עפרון לא רצה שהדבר יתפרסם. והתורה מציינת שנתן את הכסף: **'אשר דבר באזני בני חת'**, ומי הוא זה שאמר זאת באזני בני חת.

רעיון ה' - הביטוי - 'באזני בני חת' מופיע בפסוק י' לגבי עפרון: **'ויען עפרון החתי... באזני בני חת'**, ונראה, שגם בפסוק ט"ז הכוונה לכסף שדיבר עפרון באזני בני חת. **והלשון הזוהה** מחזקת את הרעיון דלעיל, שבאזני בני חת עפרון סיפר על תוכניתו לבקש ארבע מאות שקל כסף. והעלינו לעיל, שאברהם שמע את הדברים, ולכן נאמר שאברהם שקל לעפרון את הכסף שעפרון דבר באזני בני חת.

הגיליונות של כל השנה כולה וכן הלימוד של כל השנה כולה מוקדשים לע"נ אחד מחשובי לומדי הכולל 'תורתך שעשועי' ר' משה חיים בן שרגא פייבל הלוי שוורץ ז"ל שנלב"ע.

ולע"נ ר' אברהם הכהן בן חנום ז"ל מלומדי הכולל 'תורתך שעשועי' שנלב"ע

הקיעורים מתקיימים בבית הכנסת חניכי הישיבות - רח' מנחת שלמה 3 גני הדך פתח תקוה

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net